

Yoksullukla Mücadelede Etkisi Tartışılan Sosyal Sermaye Kavramı ve İşlevleri Üzerine Teorik Bir İnceleme *

A Theoretical Analysis on The Concept of Social Capital and Its Functions, The Effect of Which Is Discussed in The Fight Against Poverty

ÖZET

Sosyal Bilimlerde kullanılan kavramların tanımlanması, kullanım alanlarının ve işlevlerinin ortaya konulması; bu kavramların açığa çıkardığı olumlu ve olumsuz dışsallıkların tespit edilmesi, bu kavramların kullanıldığı bilimsel çalışmaların anlaşılabilirliği ve daha fazla kişiye ulaşması açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada 1990'lı yıllardan günümüze kadar başta sosyoloji alanı olmak üzere birçok sosyal bilim dalında gün geçtikçe daha fazla sayıda bilimsel çalışmaya konu olan ve günümüzde yoksullukla mücadeledeki etkisi tartışılan "sosyal sermaye" kavramı inceleme konusu edilmiştir. Önce 19.yüzyıl düşünürlerince ardından da Jacobs, Hanifan, ve Loury gibi araştırmacılar tarafından çözümlenen sosyal sermaye kavramına olan ilgi 1980'li yıllardan itibaren Bourdieu ve Coleman gibi sosyologlar ve siyaset bilimci Putnam'ın çalışmaları ile hız kazanmış, ardından bu ilgi sosyal bilimlerin diğer alanlarına da yayılarak çok sayıda çalışmaya konu olmuştur. Sosyal sermaye kavramı, 1980'li yıllardan önce makalelerde anahtar kelime olarak toplamda 20 defa kullanılmasına rağmen, yayınlanan çalışmaların sayısı gittikçe artarak 1991-1995 aralığında 109'a ve 1996-1999 yılları arasında da 103'e yükselmiştir. Dünya Bankası'nın toplumların kalkınmasındaki rolü nedeniyle sosyal sermaye kavramına verdiği önem ve IMF ve UNDP gibi uluslararası kuruluşların kalkınmada bu kavrama attıkları işlevlerin etkisiyle, 2000'li yıllarda kavram, araştırmacıların ilgisini çekmeye devam etmiş ve kavram ile ilgili literatüre yapılan katkıların yükselişi devam etmiştir. Bu çalışma boyunca sosyal sermaye kavramının ifade ettiği sosyal gerçekliğin tarihsel açıdan hangi kavramlarla ifade edildiği, sosyal sermaye kavramını ele alan sosyal bilimcilerin bu kavramı hangi bağlamlarda ele aldığı, sosyal sermaye kavramının ne tür işlevler görebileceği, sosyal sermaye kavramının hangi eleştirilere maruz kaldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sosyal sermayenin ele alındığı akademik çalışmalar, sosyal sermayenin eğitim alanında başarı elde edilmesinde, iş yaşamında iş performansının yükseltilmesinde, fiziksel ve ruhsal sağlığın korunmasında, toplumda suç oranlarının düşürülmesinde, insanların var olan sorunlarına daha uygun çözümler bulunmasında ve bireylerin yaşam memnuniyetlerinin artmasında önemli katkılar sunabileceğini ortaya koymuştur. Öte yandan az gelişmiş ülkelerin yoksullukla mücadelelerinde, bireylerin sosyal sermaye düzeylerini arttıracak projeler geliştirilerek, yoksul bireylerin kendi ayakları üzerinde kalmaları sağlanabilir. Sosyal sermayesi güçlendirilmiş yoksul bireyler, kendi mevcut durumlarını dönüştürme gücünü kendilerinde bulabilir ve yoksullukla baş etmek için stratejiler geliştirebilirler.

Murat Gümüş¹

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Sosyal Sermaye, Sosyoloji, P.Bourdieu, J.Coleman

ABSTRACT

Defining the concepts used in Social Sciences, revealing their usage areas and functions; determining the positive and negative externalities revealed by these concepts is important for the clarity of scientific studies in which these concepts are used and for reaching more people. In this study, the concept of "Social Capital", which has been the subject of more and more scientific studies in many social sciences, especially in the field of sociology, has been examined since the 1990s. The interest in the concept of social capital which was first analyzed by 19th century thinkers and then by researchers such as Jacobs, Hanifan, and Loury, gained momentum with the studies of sociologists such as Bourdieu and Coleman and political scientist Putnam since the 1980s, and then this interest was extended to other areas of social sciences. Although the concept of social capital was used as a keyword in articles 20 times in total before the 1980s, this number gradually increased to 109 between 1991-1995 and to 103 between 1996-1999. The importance given to the concept of social capital by the World Bank due to its role in the development of societies and the effects of the functions attributed to this concept by international organizations such as the IMF and UNDP, the concept continued to attract the attention of researchers in the 2000s and the rise of contributions to the literature on the concept continued. Throughout the study, it has been tried to reveal in which concepts the social reality expressed by the concept of social capital is expressed historically, in which contexts social scientists who deal with the concept of social capital deal with this concept, what kind of functions the concept of social capital can serve, and what criticisms the concept of social capital has been subjected to. Academic studies on social capital have shown that social capital can make significant contributions to achieving success in the field of education, improving job performance in business life, maintaining physical and mental health, reducing crime rates in society, finding more appropriate solutions to people's existing problems, and increasing individuals' life satisfaction. On the other hand, in the struggle against poverty in underdeveloped countries, projects that will increase the social capital levels of individuals can be developed to ensure that poor individuals stay on their own feet. Poor individuals with strengthened social capital can find the power to transform their current situation and develop strategies to cope with poverty.

Keywords: Poverty, Social Capital, Sociology, P.Bourdieu, J.Coleman

How to Cite This Article

Gümüş, M. (2023). "Yoksullukla Mücadelede Etkisi Tartışılan Sosyal Sermaye Kavramı ve İşlevleri Üzerine Teorik Bir İnceleme", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:8, Issue:47; pp:2334-2341 DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.68473>

Arrival: 20 January 2023
Published: 28 March 2023

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

GİRİŞ

Bu çalışma 1990'lı yıllardan itibaren akademi dünyasında gittikçe yoğunlaşan bir şekilde yer bulan ve günümüzde toplumların kalkınması ve yoksullukla mücadelelerindeki etkileri tartışılan sosyal sermaye kavramı üzerine bir

* Bu çalışma, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim dalında tamamlanmış olan "Yoksullukla Mücadele Bağlamında Uygulanan Sosyal Politika Uygulamaları 2021 Yılı Şırnak-Cizre Örneği adlı Doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Dr.Öğr.Gör.Şırnak Üniversitesi Cizre Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler Programı, Şırnak, Türkiye

inceleme amacıyla gerçekleştirilmiştir. Sosyal sermayenin mahiyeti üzerinde yurtdışında ve ülkemizde ortaya konulan akademik çalışmaların literatür taraması yöntemiyle incelenmesi yöntemi kullanılarak ortaya konulmuştur. Son 30 yıldan bu yana bu alanda yapılan akademik çalışmaların, sosyal sermaye kavramının ne olduğuna, sosyal sermaye kavramının hangi bağlamlarda kullanıldığına, işlevlerinin neler olduğuna ve bu kavramın ne tür negatif dışsallıklar ürettiğine yoğunlaştığı görülmektedir. Esasında sosyal sermaye kavramının tarihçesinin anlamsal geçmiş ve kavramsal geçmiş olarak ele alınabileceği dile getirilmektedir. Anlamsal geçmiş ile dile getirilen şey, açık bir şekilde “sosyal sermaye” kavramının kullanılmadığı, ancak sosyal sermaye kavramını temellendirecek düşüncelerin ortaya konulduğu; kavramsal geçmiş ile kastedilenin ise sosyal sermaye kavramının açık bir şekilde kullanıldığı ilk araştırmalara gönderme yapıldığı görülmektedir (Öğüt & Erbil, 2009, s. 1-5).

Anlamsal geçmiş açısından yaklaşıldığında sosyal sermaye kavramının kökenleri sosyolojik yaklaşım içerisinde ilk sosyologlara, -Tocqueville’e, Durkheim’a, Weber’e, Marks’a ve Tönniese’e kadar- iktisadi yaklaşım içinde de klasik İktisatçılara -Adam Smith’e, Marshall’a, Hume’a ve Hicks’e- kadar geri götürülmektedir (Şan & Şimşek, 2011, s. 90-91). Sosyal sermaye kavramının tarihsel kökenlerinin 19.yüzyıla kadar uzandığı ve kavramın 19.yüzyıl düşünürlerinin bazı çalışmalarında kapalı olarak yer aldığı noktasında literatürde bir fikir birliği bulunmasına rağmen, sosyal sermaye kavramının literatürde ilk defa kimin tarafından kullanıldığı konusunda aynı fikir birliğinin bulunmadığı görülmektedir. Ancak birçok yazara göre sosyal sermaye kavramı ilk kez Lyda Judson Hanifan (1916) tarafından “kırsal okul aile birliği merkezlerini” konu ettiği çözümlenelerde ifade edilmiştir (Uğuz, 2010, s. 23). Önce 19.yüzyıl düşünürlerince ardından da Hanifan, Jacobs ve Loury gibi araştırmacılar tarafından çözümlenen sosyal sermaye kavramına olan ilgi 1980’li yıllardan itibaren Bourdieu ve Coleman (1988) gibi sosyologlar ve siyaset bilimci Putnam’ın çalışmaları ile hız kazanmış, ardından bu ilgi sosyal bilimlerin diğer alanlarına da yayılarak çok sayıda çalışmaya konu olmuştur (Keleş, 2012, s. 10). Sosyal sermaye kavramı, 1980’li yıllardan önce makalelerde anahtar sözcük olarak toplam 20 defa kullanılmasına rağmen, bu sayı gittikçe artarak 1991-1995 aralığında 109’a ve 1996-1999 yılları arasında da 1003’e yükselmiştir (Field, 2008, s. 5). Dünya Bankası’nın toplumların kalkınmasındaki rolü nedeniyle sosyal sermaye kavramına verdiği önem ve IMF ve UNDP gibi uluslararası kuruluşların kalkınmada bu kavrama atfettikleri işlevlerin (Öğüt & Erbil, 2009, s. 7) etkisiyle, 2000’li yıllarda kavram araştırmacıların ilgisini çekmeye devam etmiş ve kavram ile ilgili literatüre yapılan katkıların yükselişi devam etmiştir (Eşkinat, 2015, s. 75).

Günümüzde Putnam ve diğer araştırmacıların sosyal sermaye hakkında ileri sürdükleri konular aslında 19. yüzyılda birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Bu araştırmacıardan biri olan Alexis de Tocqueville, 1830’larda Amerika’nın birçok yerine geziler yapmış, Amerikan demokrasisi ve ekonomik gücünün temelini sorgulamıştır. De Tocqueville, gözlemlerinden yola çıkarak Avrupa’da var olan geleneksel ve hiyerarşik ilişkileri bir arada tutan resmi yükümlülük bağları yerine, gönüllü kuruluşlardaki etkileşimin Amerikalıları birleştiren bir sosyal yapıştırıcı görevini gördüğünü savunmaktadır. De Tocqueville’in araştırmalarından yaklaşık altmış yıl sonra toplumsal dayanışma ile ilgili, Fransız sosyolog Emile Durkheim’in eserlerinde, feodal dünyanın mekanik dayanışması ve 19. yüzyıl kapitalizminin organik dayanışması ayrışması şeklindeki analizinde kendini göstermiştir. Yine Ferdinand Tönnies’in “Gemeinschaft” ve “Gesellschaft” ayrımı şeklindeki kavramsallaştırmasında da sosyal dayanışma ve etkileşime ilişkin benzer bir kaygının varlığı görülmektedir. İnsan ögesini sosyal sınıfların soyut ilişkileri ile bağlantılı bir şekilde değerlendiren Karl Marx ise tarihsel materyalizm teorisinde, insanları birbirleri ile bağlı ve bağımlı hale getiren ara bağlara çok fazla önem vermemiştir. Marx ve Engels’e göre sendikalar ve gönüllü kuruluşlar, her ne kadar zanaatkarlar ve işçiler arasında emek piyasasının risklerinden korunmak için geliştirilmiş olsa da bu yapılarda ortaya çıkan emek aristokrasisi, işçilerin burjuvaziye karşı sürdürdükleri mücadeleyi zayıflatıcı bir işlev görmüştür (Field, 2008, s. 7-8).

SOSYAL SERMAYE KAVRAMININ TANIMLANMASI VE ANLAMLANDIRILMASI

Sosyal sermaye kavramı, kişi ve gruplar arasında ilişkileri birleştirici özelliğinden dolayı kimi zaman bir “tutkal” olarak (Kitapçı, 2017, s. 8) kimi zaman da bir “kayıp halka” (Ünalın, 2019, s. 55) olarak değerlendirilmektedir. Sosyal sermaye kavramının aynı zamanda iktisat, sosyoloji ve siyaset bilimi disiplinlerini de birleştiren interdisipliner bir kavram olmasının, bu kavramın açıklanmasını zorlaştırdığı (Kitapçı, 2017, s. 10) ve kavramın çok çeşitli şekillerde tanımlanmasına yol açtığı görülmektedir. İtalya’daki politik gelenek üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen Robert Putnam sosyal sermayeyi, “sosyal kurumun koordine edilmiş eylemlerini kolaylaştıran ve bu işlevi ile toplumsal etkinliği arttıran normlar, güven ve iletişim ağları gibi özellikler” şeklinde tanımlamaktadır (Putnam’dan aktaran Field, 2008, s. 5). Bourdieu ise sermaye kavramını toplumsal dünyayı anlamlandırmada kullanılacak en önemli araçlardan birisi olarak kabul etmekte ve onun sermaye kuramının önemli öğelerinden olan sosyal sermayeyi, karşılıklı toplantı ve tanıma ilişkilerine dayalı olarak az ya da çok kurumsallaşmış bir kalıcı ağa sahip olmaktan dolayı oluşan, bir bireye veya bir gruba ait gerçek veya sanal kaynakların toplamı şeklinde tanımlamaktadır (Bourdieu & Wacquant, 1992, s. 119).

Coleman, savunduğu rasyonel tercih sosyolojisinin bir parçası olarak daha kapsamlı bir tanım yaparak sosyal sermayeyi “aile bağlarına ve toplumun kurumlarında var olan, çocuk ve gençlerin toplumsal ve bilişsel gelişimlerine yararlı, kişiden kişiye farklılık gösterebilen birtakım kaynaklar” olarak tanımlamıştır (Field, 2008, s. 33). OECD ise sosyal sermaye kavramını “bir grup içerisinde ya da gruplar içerisinde iş birliğini kolaylaştıran anlayışlar, paylaşılan değerler, normlarla birlikte ağlar” şeklinde tanımlayarak sosyal sermayenin iş birliğine yaptığı katkıyı vurgulamıştır (Uğuz, 2010, s. 44).

Sosyal sermaye alanına katkıda bulunan ilk araştırmacıların farklı bilim alanlarından olmalarından dolayı kavramı farklı bağlamlarda yürüttükleri analizlerle ele aldıkları görülmektedir. Sosyal sermaye Hanifan tarafından okul topluluklarında samimiyet, sempati ve sosyal ilişkiler bağlamında, Putnam tarafından politika bağlamında, Bourdieu tarafından eşitsizliklerin yeniden üretimi konusundaki sosyal teorisini şekillendirme bağlamında; Coleman tarafından ise eğitimin sosyal yapısını anlama bağlamında kullanılmıştır (Töremen & Ersözlü, 2010, s. 31). Bu nedenle her bir araştırmacının sosyal sermaye kavramına farklı anlamlar ve işlevler yükledikleri ve her birinin kavramın bazı yönlerini ihmal edebildikleri görülmektedir.

Sosyal sermayeyi eğitim üzerindeki etkisi bağlamında ele alan James Coleman’a göre, sosyal sermayenin yararı sadece güçlülerle sınırlı olmamakta, aynı zamanda fakirlere ve kenarda kalmış topluluklara da ciddi yararlar sağlamakta ve insanların nasıl bir arada çalışmayı başarabildiğini açıklayan bir araç olarak görülmektedir. Coleman’ın sosyal sermayeye ilgisi Bourdieu ile benzer bir şekilde toplumsal eşitsizlik ile okullardaki başarı arasındaki ilişkiyi açıklama çabasından ileri gelmektedir. Coleman, Adolescent Society’de lise öğrencileri üzerine yaptığı bir araştırma sonuçlarından yola çıkarak akran gruplarının, gençler üzerinde aile ve öğretmen gibi etkenlerden daha etkili olduğunu savunmuştur. Coleman’ın etnik gruplar üzerinde eğitime dayalı eğitim imkanları ve başarı üzerinde yaptığı ve Amerikan Eğitim Bakanlığı tarafından denetlenmiş olan araştırması, daha sonra “Coleman Raporu” nitelendirilmiştir. Coleman hem sosyoloji hem ekonomiyi kullanan interdisipliner bir sosyal bilim geliştirmek istemiş, Gary Becker’in çalışmalarından esinlenmiş ve her bireyin kendi çıkarlarına hizmet eden şeyleri diğer bireyleri düşünmeden otomatik olarak davrandığını savunan “rasyonel tercih kuramı”nın yükselişinin izlerini sürmüştür. Coleman, oluşan sosyal sermayeyi, mülkiyeti ve kazancı onu yaratan bireylere ait olan insani ve fiziksel sermayeden farklı bir şekilde, sadece onu gerçekleştirmek için uğraşanların faydalanacağı değil, yapının bütün parçalarının faydalanacağı bir kamusal mal olarak ortaya koymaktadır (Field, 2008, s. 28-33). Coleman’ın ifadesiyle “kamusal bir mal olan” sosyal sermaye, dezavantajlı olanlara da kaynaklık etmekte, ancak yenilenmediği sürece değerinden kaybedecektir ve varlığını sürdürmeyecektir (Uğuz, 2010, s. 34). Amacının ekonomik sistemleri de içeren toplumsal sistemleri kapsamlı bir şekilde incelemede kullanmak üzere iktisatçıların rasyonel eylem ilkesini ithal etmek olduğunu dile getiren Coleman, sosyal sermayeyi bu amaca ulaşmada bir araç olarak kullandığını ve bu amaç doğrultusunda sosyal sermaye kavramını eğitim bağlamında analiz ettiğini belirtmektedir (Coleman, 2010, s. 81-82).

Sosyal sermaye ile diğer sermaye biçimleri arasındaki yapısal ayrımlar ve işlevsel benzerlikleri ortaya koymaya çalışan Coleman’a göre, fiziksel sermaye gözlenebilir materyal biçimlerde cisimleştiği için elle tutulabilir bir sermaye türüdür. Beşerî sermaye de bireyin yaşam sürecinde elde ettiği yetenek ve bilgi içerisinde ortaya konulduğundan fiziksel sermayeye göre daha az elle tutulabilir bir sermaye biçimi iken sosyal sermaye diğer sermaye biçimlerinin aksine elle çok tutulamamaktadır. Buna rağmen sosyal sermaye bireyler arası ilişkilerde içerdiği yoğun güven ve güvenirlilik sayesinde bulunduğu grupta başarı elde edilmesini sağlamaktadır (Coleman, 2010, s. 87). Böylece Coleman, sosyal sermaye kavramını sadece ne olduğundan hareketle tanımlamaz aynı zamanda onun fonksiyonlarını göz önünde bulundurarak ortaya koymaya çalışır (Uğuz, 2010, s. 32).

Sosyal sermaye literatürünün gelişmesinde çok önemli katkılarda bulunan sosyologlardan biri olan Pierre Bourdieu, sermayeyi anlamadan toplumsal dünyanın yapı ve işleyişini anlamının mümkün olmadığını, toplumsal dünyayı anlamak için sadece ekonomi kuramının kabul ettiği tek biçimiyle değil tüm biçimleriyle sermayenin kurama dahil edilmesi gerektiğini savunmaktadır (Bourdieu, 2010, s. 47). Marksist sosyolojinin ürettiği düşüncelerden etkilenen ve sosyal sınıfların sürekliliği ve eşitsizliğin farklı biçimleriyle yeniden üretimiyle ilgili olan Bourdieu, ekonomik sermayenin diğer bütün sermaye çeşitlerinin üstünde olduğunu savunmuş ve onu diğer sermaye türleriyle eşitsizliği yaratmak ve yeniden üretmek için biraraya gelebileceği yolları serimlemeye çalışmıştır. Bourdieu, bireylerin sosyal alandaki durumlarının, onların göreceli sermayelerinin büyüklüğü ve miktarı ile kendi çabalarına ulaşmak için benimsedikleri belirli stratejiler tarafından belirlendiğini savunmuştur. Bourdieu’nun sosyal sermaye hakkında aslında dolaylı olarak sarf ettiği görüşleri onun toplumsal hiyerarşi bağlamında yaptığı geniş analizinin bir parçası durumundadır. Onun sosyal sermaye savı, ayrıcalıklı bireylerin diğer ayrıcalıklı bireylerle olan bağlantılarını kullanarak kendi durumlarını sürdürmekte olduğu şeklindedir. Bourdieu, sosyal bağların yoğunluğu ve dayanıklılığını çok önemsemektedir. Ona göre, sosyal sermaye, “uzun süreli iletişim ağlarına sahip olmaya bağlı gerçek ve potansiyel kaynakların bütünü”nden oluşmaktadır (Field, 2008, s. 19-39).

Bourdieu, sosyal sermayenin yeniden üretimini ekonomik sermayenin direk ya da dolaylı olarak var olduğu ve sürekli mübadeleler dizisi gerektiren bir sosyallik çabasının yer aldığı bir süreç olarak değerlendirmektedir. Yani bir ilişkiden sağlanan sosyal sermayeyi biriktirme ve koruma çabasının karlılığı, o ilişkiyi başlatıp yürüten kişinin sahip

olduğu diğer sermaye biçimlerinin büyüklüğü ile orantılı olacaktır. Bourdieu ekonomik sermayenin, içerisinde sosyal sermayenin de olduğu bütün diğer sermaye biçimlerinin kökeni olduğunu ve diğer sermaye biçimlerinin en belirgin etkilerini ancak kökenlerinde ekonomik sermaye olduğunu gizlemeleri sayesinde gösterebildiğini öne sürmektedir. Sermaye biçimlerinin birbirlerine dönüşme sürecini örneklendiren Bourdieu'ya göre zamanın, dikkatin ve ilginin bonkör bir şekilde ortaya konulduğu bir armağanın kişiselleştirilmesinde olduğu gibi yürütülen bir mübadele, dar bir ekonomik bakış açısıyla bir israf olarak görülebilmeye rağmen bağlı olduğu sosyal mübadele mantığı açısından bu, kazançları uzun vadede ekonomik veya başka bir şekilde ortaya çıkacak sağlam bir yatırım olarak görülebilir (Bourdieu, 2010, s. 65-71).

Bourdieu ve Coleman gibi sosyolog olmayan, aslında siyaset bilimcisi olan Robert Putnam'ın sosyal sermaye yaklaşımı Coleman ve Bourdieu'dan farklı olarak makro ölçekli veriler üzerinden şekillenmiştir. Putnam, sosyal sermayeyi sadece Coleman'ın ifadesiyle bir kamu malı olarak veya Bourdieu'nun dile getirdiği gibi aile, nüfuz ve sosyal çevre üzerinden ulaşılabilir bir kaynak olarak değil, toplumun tamamına yönelik bir unsur olarak sınırlanmaktadır (Aydemir, 2011, s. 63). Putnam, 1993'te yayımladığı *Making Democracy Work* adlı çalışması ile sosyal sermaye kavramı ve kalkınma arasında bir bağlantı kurarak bu kavramın kalkınmaya olan etkisi ile ilgili literatüre öncülük etmiştir. Putnam yaptığı çalışmalarda, ülkelerin ekonomik ve siyasi performansları ile bireylerin sivil faaliyetleri arasında ne tür bir ilişki olduğunu cevabını bulmaya çalışmaktadır. Putnam'ın "Making Democracy Work" adlı kitabının giriş cümlesi "Neden bazı demokratik hükümetler başarılıdır ve diğerleri değildir?" (1993:3) sorusu ile başlamaktadır (Erdoğan E. , 2005, s. 3). Putnam, İtalya'nın farklı bölgelerindeki sivil toplum etkileşiminin doğası ve yoğunluğunun, bölgesel yönetimin performansının belirlenmesinde önemli faktör olduğunu ileri sürmüştür, sivil katılımın, karşılıklı fayda için ortaya konan iş birliğinin sosyal sermayeyi yarattığını ve yaratılan sosyal sermayenin iktisadi kalkınmaya ortam hazırladığını kanıtlamaya çalışmıştır (Harriss & De Renzi, 2010, s. 7). Putnam, İtalya'nın kuzeyi ve güneyi arasında bölgesel yönetimler arasındaki farklılıkları açıklamaya çalışmış ve kuzeydeki bölgesel yönetimin güneye göre daha başarılı olma nedeni olarak gördüğü kurumsal performansının temelinde, hükümet ve sivil toplum arasında varolan karşılıklı ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Putnam'ın, İtalya üzerindeki çalışmasında sosyal sermaye kavramını kullanma şeklinin Coleman'ın bu kavramı kullanma şeklinin genişletilmiş hali olduğu söylenebilir. Putnam, bu çalışmasında dönüşümlü kredi dernekleri ve müzik toplulukları gibi oluşturulmuş örgütlerle ortaya konulan kaynaklara Coleman'dan daha fazla önem vermiş, ancak kilise ve ailenin rolünü daha sınırlı bir şekilde ifade etmiştir (Field, 2008, s. 42-43).

Amerika Birleşik Devletleri'nde yaptığı çalışmalarla 1940'lardan itibaren Amerikan sosyal sermayesinin oldukça büyük oranlarda azalmaya başladığını göstermeye (Field, 2008, s. 41) çalışan Putnam, Alexis De Tocqueville'nin 1830'larda Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirdiği seyahatinden yola çıkarak yazdığı "Democracy in America" (De Tocqueville, 2015) adlı eserinde, hayranlıkla dile getirdiği Amerikalıların sivil toplum etkinliğinde gittikçe bir düşüş yaşandığı tespitinde bulunuyordu. De Tocqueville, bu çalışmasında bugün sosyal sermaye literatüründe çokça anılan din, demokrasi, eşitlik, birlik ruhu dayanışma kültürü ve ferdiyetçilik gibi kavramların Amerikan toplumunun kurulmasındaki rollerine dikkat çekmekte ve Amerikan toplumunun kuruluş felsefesinin siyasi ve toplumsal temellerini seyahat gezilerinden yola çıkarak Avrupa toplumu ile karşılaştırıyordu (Aydemir, 2011, s. 41). De Tocqueville'nin gözlemlerine göre, farklı yaş, mevki ve etnisitelerden Amerikalılar, sürekli yeni birliktelikler kurmaktaydı. De Tocqueville'nin Amerika'daki gözlemlerine benzer gözlemleri İtalya'nın farklı bölgelerindeki 20 yıl boyunca yaptığı çalışmalarda deneyimleyen Putnam, sivil katılımın sağladığı norm ve bağlantıların temsili yönetimlerin performanslarını da güçlü bir şekilde etkilediğini dile getirmektedir. Putnam, yönetimin kalitesinin uzun süreli sivil katılım geleneklerinin varlığı ya da yokluğuyla belirlendiğinin, yaptığı çalışmalarda açıkça görüldüğünü savunuyordu. Sivil katılım kendisini bazen gazete okuyuculuğu, bazen koro toplulukları veya futbol kulüplerine bağlılık şeklinde gösterebiliyordu. Putnam'a göre sosyal sermaye stoğunun fazla olduğu toplumlarda beliren sivil ağların sağladığı genel karşılıklılık; güçlü normlar, sosyal güven, güçlü iş birliği ve güçlü iletişimin ortaya çıkmasını sağlayarak hayatı kolaylaştırmaktadır (Putnam, 2010, s. 121-125).

Putnam, Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal sermayenin azalışını sosyal sermaye kavramının kaynağı sayılan sivil ve siyasal katılımın değişen örüntüleri ile ilgili veriler paylaşarak ortaya koymaktadır. Amerikalıların, 1960-1990 yılları arasında ulusal seçimlere katılım oranları incelendiğinde, ortalama eğitim seviyeleri artmasına rağmen Amerikalıların 1960'lardaki seçimlere yüksek katılım oranlarının 1990'lara gelindiğinde %25 düştüğü görülmektedir. Yine Amerikalılar arasında, Washington'daki yönetime güvenmediğini belirten 1966'da %30 iken, 1992'de bu rakamın %75'lere yükseldiği ortaya çıkmaktadır. Bu durum Amerikalıların siyasal katılımın gereğine olan inancında ciddi bir düşüşe işaret etmektedir. Roper Organizasyon'un her on yılda bir uyguladığı anket sonuçlarına göre 1973'ten günümüze "geçen yıl bir okul toplantısına ya da bir kamusal etkinliğe katıldığını" bildirenlerin oranında %30 oranında düşüş olduğu görülmektedir. (Putnam, 2010, s. 126-127).

Amerika Birleşik Devletleri'nde bilimsel bir şekilde yürütülen ve son 20 yılda 14 defa tekrar edilen Genel Toplumsal Tarama Araştırmasının sonuçlarına göre, Amerikalılar arasında en yaygın grup üyeliği olan dini bağlılık üyeliklerinde de bir azalma görülmekte ve Amerikalıların dini kurumlara daha az bağlı ve daha fazla bireysel davranış içerisinde olmaya başladıkları görülmektedir. Yukarıda sivil katılım etkinliklerinde dile getirilen düşüş

oranlarının benzer bir şekilde, Amerikalı işçilerin sendika üyeliklerinde, okul aile birliklerinin etkinliklerine katılımda, gönüllülük ve kadın gruplarına katılımda ve enformel sosyal sermayenin bir boyutu olarak kabul edilen komşularıyla bir araya gelme sıklığında da kendisini gösterdiği görülmektedir. Son olarak Putnam'ın sosyal katılımsızlığa ve sosyal sermayenin azalışına örnek verdiği ve çalışmasına adını veren gelişmeler ise bowling oynayanların sayısındaki düşüşte kendini göstermektedir. Birçok Amerikalının gözünde oy vermektense bowling oynayanların sayısında düşüş sergilemiştir (Putnam, 2010, s. 127-131). Putnam, toplumsal bağların ve sorumlulukların bir göstergesi olarak "tek başına bowling" oynama eğilimi ile Amerika Birleşik Devletleri'ndeki topluluklar içerisinde sosyal katılımın azaldığını savunmaktadır (Öğüt & Erbil, 2009, s. 15).

Amerika Birleşik Devletleri sosyal sermayesinin neden aşındığına ilişkin birtakım hipotezler geliştiren Putnam, olası nedenler olarak, kadınların işgücüne katılımının, sosyal sermaye inşası için gerekli olan zaman ve enerjiyi azaltması, Amerikan ailesinde 1960'lardan itibaren gerçekleşen daha az evlilik, daha fazla boşanma ve daha az çocuk gibi gelişmelerin sivil katılımı azaltması; mahalle bakkalının süpermarkete ve şimdilerde elektronik alışverişe yerini bırakması gibi birçok etmeni tartışmaktadır. Ama Putnam'a göre sivil katılım ve sosyal sermayenin düşüşünün en önemli nedeni boş zaman kullanımındaki bireyselleşmedir ve bu dönüşümün en önemli aracı da televizyondur. (Putnam, 2010, s. 137-139) Putnam'ın verileri, televizyon hastası insanların sivil yaşamı neredeyse terk ettiklerini ve arkadaşlarına hatta ailelerine dahi çok az zaman ayırdıklarını ortaya koymaktadır (Field, 2008, s. 50).

SOSYAL SERMAYE KAVRAMININ İŞLEVLERİ

Sosyal sermaye kavramının analiz edildiği çalışmalarda sosyal sermaye kavramının, ekonomik kalkınmanın sağlanması, eğitim alanında başarı elde edilmesi, iş alanında iş performansının yükseltilmesi, güven, yardımlaşma ve işbirliğinin sağlanması; fiziksel ve ruhsal sağlığın korunması ve suç oranlarının değişiminde belirleyici olduğuna ilişkin bilimsel veri ve değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Putnam'a göre sosyal sermaye, bireylerin sorunlarını işbirliği ile çözmelerine imkan sağlamakta, toplumda güven ve etkileşiminin oluşumunu kolaylaştırmakta, insanlar arası duygusal bağlantıları arttırmakta ve yaşamın getirdiği güçlüklerle karşı bireylerin birbirleri ile yardımlaşarak, zorlukların üstesinden daha kolay bir şekilde gelebilmelerini sağlamaktadır (Ekinci, 2010, s. 31). Woolcock (1998), toplumlarda varolan sosyal sermaye düzeyi, farklılıklarının oluşturduğu dışsallıklara değinerek, sosyal sermaye stoğu yüksek olan toplumların daha güvenli, daha sağlıklı, daha temiz, daha kültürlü olduklarını, daha iyi yönetildiklerini ve genellikle sosyal sermaye stoğu düşük olan toplumlara göre daha mutlu olduklarını iddia etmektedir. Ona göre sosyal sermayesi yüksek olan toplumlarda yaşayan bireyler, daha iyi iş bulabilmekte ve karşılaştıkları sorunlara daha uygun çözümler üretebilmektedirler (Keleş, 2012, s. 39).

Bir toplumun ekonomi alanında başarılı olması için ekonomik göstergeler her zaman yeterli olamamaktadır. Bundan dolayı, toplumların ekonomik olarak kalkınması için ekonomik faaliyetleri dolaylı olarak etkileyen sosyal faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamda toplumsal barışı, uzlaşmayı ve güven ile iletişim düzeyini temsil eden sosyal sermaye olgusu, son yıllarda yapılan bilimsel çalışmalarda, ekonomik bir değer olarak yer almaktadır (Karagül & Masca, 2005, s. 49).1990'lı yıllardan itibaren yapılan araştırmaların bulguları, ekonomik kalkınmadaki yetersizliğin fiziksel ve beşeri sermaye eksikliğinden kaynaklanabileceği gibi, sosyal sermaye eksikliğinden de kaynaklanabileceğini göstermektedir (Tüylüoğlu, 2006, s. 14). Toplumsal yaşamda kurulacak sosyal ilişkiler yoluyla kurulan güven ortamının, işlem maliyetlerini azaltarak iktisadi sermayenin verimliliğini arttırabileceği veya finans ve beşeri sermaye alanında ortaya çıkabilecek yetersizliğin giderilmesini sağlayabileceği (Kitapçı, 2017, s. 100); eldeki üretim faktörlerinin daha verimli ve rasyonel bir şekilde kullanılmasını sağlayarak ekonomik büyümeye katkıda bulunacağı yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır (Erselcan, 2009). Sosyal sermayenin oluşması halinde, işletme büyüklüklerinin artmasında, çalışanlar arasında verimliliğin artırılmasında, kredi faizlerinin düşmesinde, yönetim giderlerinin, işlem maliyetlerinin ve sözleşme ihlallerinin azalmasında, son derece işlevsel olabileceği savunulmaktadır (Karagül & Dündar, 2006, s. 64). Ayrıca sosyal sermayenin hane halkı gelirleri ve gelirlerin dağılımı üzerinde etkilerinin ne düzeyde olduğuna ilişkin çalışmalar da yapılmıştır. Robison ve Siles, Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal sermaye göstergesi ilişkin değişkenler ile hane halkının geliri arasındaki korelasyonu test ettiği çalışma, sosyal sermaye düzeyindeki değişimlerin hane halkı gelirlerindeki eşitsizliği ve düzeyi üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Kitapçı, 2017, s. 101).

Sosyal sermaye ile eğitim arasında ilişki konusunda yapılan çalışmaların genellikle pozitif yönlü bir seyir izlediği ifade edilebilir. Bireyler eğitim sayesinde grup çalışması, dayanışma, başka kişilerin ve ihtiyaçlarının ve isteklerinin farklılaşabileceğini, empati kurabilmeyi sosyal ağlara katılımının yararlar sağlayabileceğini öğrenmektedir. İnsanlar eğitim sayesinde yukarıda ifade edilen vasıfları elde etme düzeylerine göre sosyal sermaye düzeyleri de belirlenmektedir (Uğuz, 2010, s. 110). Sosyal sermaye ile eğitimin birbirleriyle bağlantılı olduğunu dile getiren Hanifan'a göre eğitim, hem sosyal sermayenin ortaya çıkmasında etkin olan hem de aynı zamanda sosyal sermayenin de bir sonucu olduğu ifade edilen insan sermayesinin artırılması açısından önem taşımaktadır (Öğüt & Erbil, 2009, s. 37).

Günümüze yakın zamanlarda yapılan çalışmalar, sosyal sermayenin eğitime dayalı sonuçlarla yakından ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Dika ve Singh'in yürüttükleri, eğitime dayalı başarı ve sosyal sermaye arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların on dördünde çoğunlukla eğitime dayalı başarı ile sosyal sermaye arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur (Field, 2008, s. 66). Çalışmalarda çoğunlukla aile, öğrenci ve okullardaki sosyal sermaye düzeyi ile öğrencilerin başarıları arasında olumlu bir ilişki gözlemlenmesine rağmen Dika ve Singh öğrencilerin akademik başarıları ile sosyal sermayenin çeşitli unsurları arasındaki ilişki ve etkileşimin belirsizliğini koruduğunu (Dika ve Singh'ten aktaran Ekinci, 2010,s.44-45) ve sosyal sermayeye erişim ve sosyal sermayenin mobilizasyonu ile ilgili farklı etmenlerin daha ileri boyutlarda araştırılması gerektiğini öne sürmektedir (Field, 2008, s. 66). Sosyal sermaye ve eğitim ilişkisine odaklanan araştırmacılardan olan Woolcock ve Narayan,'a göre okul toplumunu oluşturan aileler arasındaki nitelikli bir iletişim ve karşılıklığın okula ve topluma, sosyal sermayenin zenginleşmesi olarak yansiyacak ve bu durum da daha yaşanılır bir toplumun ortaya çıkmasını sağlayarak, bu iletişime katkıda bulunan bireylerdeki yaşam memnuniyetini arttıracaktır (Keleş, 2012, s. 10). Bireylerin aldıkları eğitim düzeyi çalışma yaşamlarının niteliğini de belirlemektedir. Bireyin sahip olduğu eğitim düzeyinin yüksek olması, o bireyin daha yüksek sosyo-ekonomik geçmişe sahip bir sosyal çevreyle ilişkiler kurmasını sağlarken; düşük bir eğitim düzeyi de bireylerin daha sınırlı bir sosyal çevreyle yaşamasını gerektirecektir. Bireylerin eğitim düzeyi ile iş bulma ihtimali arasında doğrusal bir ilişki varsayıldığında, iş hayatına giremeyen birey yeni sosyal ağlara da girmekte zorlanacaktır (Keleş, 2012, s. 49). Sahip olunan sosyal sermaye düzeyinin üniversite çalışanlarının iş başarısına, dolayısıyla performansına etkisinin incelendiği bir araştırma sonucunda üniversite çalışanlarının iş başarısı üzerinde, yerel topluma katılım, sosyal faaliyetlere katılım ve aile – arkadaşlık ilişkileri gibi faktörlerin etkili olduğu görülmüştür (Bilgin & Kaynak, 2008 , s. 29).

Sosyal sermayenin aileler arası dostluk, iyi niyet, sempati ve sosyal ilişkilerden ortaya çıktığını belirten Lyda Hanifan (Erselcan, 2009, s. 248), sosyal sermaye oluşumunda ailenin merkezi rolüne işaret etmiştir. Sosyal sermayeye toplumsal bir bakış açısıyla yaklaşıldığında sosyal sermayenin üretilmesinin, sürdürülmesi ve yayılmasında rol alması beklenen bireylerin içerisinde yer aldıkları topluluklara bağlılık davranışlarının gelişmesinde aile kurumunun önemli roller aldığı görülmektedir (Öğüt & Erbil, 2009). İnsanların hem biyolojik hem de yeniden üretimini sağlayan aile, sosyal sermayenin sosyal teorisyenleri sayılan Coleman, Bourdieu, ve Putnam tarafından sosyal sermayeyi üreten en önemli kaynak olarak ifade edilir. Sosyal sermaye üretiminde aileyi en önemli güç olarak gören Coleman, ailenin sosyal sermayeyi nakletme fonksiyonuna işaret etmektedir. Ancak Coleman'a göre çağdaş yaşamın getirdiği özellikler hem aile içindeki hem aile dışındaki sosyal sermayenin düzeyini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. (Uğuz, 2010, s. 145-147). Ayrıca bireylerin birbirleriyle tanıştığı ilk sosyal birim olarak aile, bireylerin hem fiziksel hem de kişilik alanda gelişiminde büyük rol oynamaktadır. Bu işlevleriyle aile bireylerin sosyal çevreleriyle düzenli ve sağlıklı iletişim kurmalarına, kendilerine ve sosyal çevrelerine güven duymalarını sağlamaktadır. Ailenin aynı zamanda bireylerin eğitim aldıkları ilk sosyal örgüt olması, bireylerin hem formel eğitimde başarılı olmalarını sağlamakta hem de sosyal sermayenin gelişmesine olumlu katkılarda bulunmaktadır (Keleş, 2012, s. 45-46).

Sosyal sermayenin en önemli kaynaklarından biri olan sosyal dayanışmanın bireylerin psikolojik açıdan sağlıklı olmaları üzerindeki etkilerine ilişkin veriler sosyolojinin klasik teorisyenlerinden biri olan Emile Durkheim'in çalışmalarında da görülmektedir. Durkheim, toplumsal entegrasyonun daha az olduğu toplumlardaki intihar oranlarının; entegrasyonun yüksek olduğu toplumlardan daha yüksek olduğunu savunmaktadır (Durkheim, 2013). Yapılan araştırmalar, sosyal bağlar ile sağlık seviyesi arasında geniş bir ilişki olduğuna ilişkin sağlam kanıtlar olduğunu göstermekte ve güçlü sosyal iletişim bağları olanların ölüm oranlarının, sosyal bağları zayıf olanların yarısı ya da üçte biri düzeyinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Sosyal sermayenin klasik teorisyenlerinden olan Putnam, yapılan araştırmalarda bazı sağlık belirtileri ile sosyal Sermaye Endeksi arasında pozitif bir ilişki olduğunu; ülke düzeyindeki ölüm oranları ile sosyal sermaye arasında negatif bir ilişki olduğunu belirterek sosyal sermayenin insan sağlığı üzerindeki olumlu rolünü vurgulamıştır. Putnam, bireylerin sosyal çevreleriyle kurdukları sosyal iletişim ağlarının kişilerde varolan stresi azalttığını, maddi yardım sağladığını, sağlıkla ilgili normları uygulatabildiğini; bireylerin tıbbi hizmet için daha etkili faaliyet göstermesini sağladığını ve kurulan iletişimin bireylerin bağışıklık sistemini hareketlendirdiğini ifade ederek Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan sosyal sermaye düşüşünün gelecek için ne kadar kaygı verici olduğunu vurgulamıştır (Field, 2008, s. 82).

Bir toplumda varolan sosyal sermaye düzeyi, o toplumdaki suç olaylarının oranını belirleyen önemli etkenlerden biri olarak görülebilir. Aynı zamanda bir toplumda sosyal sermaye düzeyinin ortaya konulmasında da suç oranları bir ölçüt olarak düşünülebilir. Sosyal sermayenin klasik teorisyenlerinden Putnam, "yüksek sosyal sermaye düzeyine sahip olmanın, diğer herşey eşit tutulmak şartıyla, düşük suç oranına çevrilebileceğini" iddia ederek şiddetli suç ile Sosyal Sermaye Endeksi arasında devlet düzeyinde güçlü bir negatif ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Putnam'a göre varolan sosyal sermaye ayrıca yasa uygulayıcı organların davranışlarını da etkilemektedir. Eğer toplumda suç oranları düşük olursa, polis halka, halk da polise karşılıklı bir şekilde önem verirse; etkili sosyal bağların kurulması ve sağlamlaşması daha kolay olacaktır. OECD'nin yaptığı bir çalışma da (2001) Putnam'ın iddiasını destekler bir şekilde "insanların birbirlerini iyi tanımadıkları, genç yaşta çocukların gözetiminin az olduğu ve sosyal katılımın

az olduğu’’ toplumlarda suç oranlarının yüksek çıktığını ortaya koymaktadır (Field, 2008, s. 85-87). Araştırmalar, bir toplumdaki suç oranları düzeyinin şekillenmesinde sosyal sermayenin, tek belirleyen olarak değerlendirilmemesi gerektiğini; suç oranlarının yarısından fazlasının ekonomik eşitsizlik, sosyal güven ve kişisel çıkarlar gibi değerlerin o toplumdaki varyasyonları ile açıklanması gerektiğini göstermektedir (Uğuz, 2010, s. 113).

SOSYAL SERMAYEYE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Sosyal sermaye kavramı ile ilgili literatürde, kavramın çoğunlukla olumlu taraflarının vurgulanmasına yönelik bir eğilimin olduğu ancak sosyal sermayenin olumsuz taraflarının da göz önünde bulundurulması gerektiği yönünde analizlerin varlığı kendini göstermektedir. Sosyal sermayenin olumsuz yönlerinin varlığı iki bakımdan araştırılmaktadır. Birincisi oluşan sosyal sermayenin var olan eşitsizliği pekiştirme olasılığı; ikincisi ise oluşan sosyal sermayenin antisosyal davranış şekillerini pekiştirmede oynadığı rolün ne olduğu ve bu rolün hangi seviyelerde gerçekleştiğidir. Marx’ın mali sermaye için öngördüğü olumsuz sonuçların, sosyal sermaye için söz konusu olup olmadığı, sosyal sermayenin sağladığı yararları toplumun tüm kesimlerinin ne düzeyde ulaşabileceği; ait olunan grubun sosyal sermayenin bireylere sağladığı yararları kontrol edip etmediği ve bu yararları diğer bireylerden esirgeyip esirgemediği önemli tartışma konuları arasında görülmektedir. Putnam, sosyal sermayenin bazı durumlarda kötüye kullanıldığını kabul etmekte ama yine de sosyal sermayenin iyi yönlerini görmeye daha meyilli olmakta ve sosyal sermayenin karanlık yönlerinin kanıtlarını incelemekle beraber, onun asıl ilgisinin sosyal sermaye ile eşitlik ve özgürlük arasında bir uyumsuzluğun olup olmadığına yönelik olduğu görülmektedir (Field, 2008, s. 102-104).

Sosyal sermaye oluşumunun, pozitif dışsallıklar oluşturabileceği gibi negatif dışsallıklar da oluşturabileceği ileri sürülmektedir. Bireylerin sosyal ağlarla kurdukları birçok grup, ‘‘güvensiz’’, ‘‘düşman’’ veya ‘‘nefret’’ ile ilişkilendirilen dışarıdaki gruplara karşı kendi grubuyla içsel bir bağlılık kurma amacıyla olabilmektedir. Dini gruplar veya mafya grupları, paylaştıkları normlar doğrultusunda iş birlikleri kurar ve böylelikle sosyal sermaye biriktirme peşindedirler. Bu açıdan yaklaşıldığında sosyal sermayenin negatif dışsallıklar ürettiği görülmektedir. Sosyal iletişim sayesinde grupta ortaya konulan grup içi dayanışma, grup üyelerinin grup dışındakiler ile iş birliklerine girme yeteneklerini azaltmakta ve bu durumda sosyal sermayenin, yine negatif dışsallık üretmekte olduğu ortaya çıkmaktadır (Fukuyama, 2010, s. 145-147).

Bireylerin kurdukları sosyal bağların, bireylere bazı yararlar sağlarken aynı zamanda bireylere bazı yükümlülükler yüklemesinin, sosyal sermaye varlığının bazı maliyetlerinin de olabileceğini göstermektedir. Örneğin, çoğu anne baba gelişmekte olan çocuklarının gireceği yanlış arkadaş gruplarında, karşılaşacağı akran baskısı veya akranlarından kabul görme isteği sonucunda kötü alışkanlıklar edinmesinden çekinmektedir. Benzer endişeler kurumlar düzeyinde de kendini gösterebilmektedir. Birçok ülke ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluş, bireylerin herhangi bir grupla kurduğu kişisel bağların yolsuzluk yapmak, adam kayırmak veya rüşvet alıp vermek gibi olumsuz davranışlara yol açabileceği endişesiyle kurallar getirmişlerdir. Bu örnekler sahip olunmayan sosyal bağların amaçlarımıza ulaşmamızı engelleyici; sahip olunan bağların da hem iyi hem de kötü dışsallıklar yaratabileceğini göstermektedir (Woolcock&Narayan,2010).

SONUÇ

Sosyal sermaye kavramının, sosyal bilim dünyasında gün geçtikçe popülerliği artan bir kavram olduğu ve artan sayıda akademik çalışmaya konu olduğu görülmektedir. Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Eğitim Bilimleri ve Ekonomik Kalkınma gibi birçok alanda multidisipliner bir kavram olarak sosyal sermayenin işlevselliklerine yönelik vurgulamalar yapılmaktadır. Sosyal bilimler tarihinde, Sosyal sermaye adıyla daha ifade edilmediği dönemlerde bu kavramın ifade ettiği sosyal gerçekliğin ‘‘gönüllü kuruluşlardaki etkileşim’’ (De Tocqueville, 2015), ‘‘dayanışma’’ (Durkheim, 2013), ‘‘Gemeinschaft-Gessellschaft’’ (Field, 2008) gibi kavramlarla ifade edildiği görülmektedir. Hanifan tarafından Sosyal Sermaye kavramı dillendirildikten sonra ise Putnam, sosyal Sermayenin koordine edilmiş eylemleri kolaylaştıran işlevini vurgulamış; Coleman da Sosyal Sermayeyi başarılabilir denilenin gerçekleşmesini sağlayan bir kavram olarak nitelendirerek sosyal sermaye kavramına işlevsel açıdan yaklaşmaktadır. Bourdieu ise etkilendiği Marksist düşüncelerin etkisiyle sosyal sermayeyi, diğer sermaye türlerinin üzerinde bir sermaye türü olarak kabul etmekte ve sosyal sermayenin, ekonomik sermayenin yarattığı eşitsizliklerin yeniden üretimindeki destekleyici işlevini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak son yıllarda sosyal sermayenin ele alındığı akademik çalışmalar, sosyal sermayenin eğitim alanında başarı elde edilmesinde, iş yaşamında iş performansının yükseltilmesinde, fiziksel ve ruhsal sağlığın korunmasında, toplumda suç oranlarının düşürülmesinde, insanların var olan sorunlarına daha uygun çözümler bulunmasında ve bireylerin yaşam memnuniyetlerinin artmasında önemli katkılar sunabileceğini ortaya koymuştur. Öte yandan az gelişmiş ülkelerin yoksullukla mücadelelerinde, bireylerin sosyal sermaye düzeylerini arttıracak projeler geliştirilerek, yoksul bireylerin kendi ayakları üzerinde kalması sağlanabilir. Sosyal sermayesi güçlendirilmiş yoksul bireyler, kendi mevcut durumlarını dönüştürme gücünü kendilerinde bulabilir ve yoksullukla baş etmek için stratejiler geliştirebilirler. Yine sosyal bilimler alanında sosyal sermaye kavramı hakkında şu ana kadar yapılmış çalışmalardan elde edilen verileri pekiştirmek veya eleştirmek, sosyal sermayenin üreteceği başka pozitif ve negatif

dışsallıkların var olup olmadığını ortaya koymak amacıyla multidisipliner bir şekilde yeni çalışmaların gerçekleştirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydemir, M. A. (2011). *Sosyal Sermaye; Topluluk Duygusu ve Sosyal Sermaye Araştırması*. Konya: Çizgi Yayınevi.
- Bilgin, N., & Kaynak, R. (2008). Sosyal Sermaye Faktörlerinin İş Başarısına Etkisi: Üniversite Çalışanları Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 32 No:1 29–38.
- Bourdieu, P. (2010). Sermaye Biçimleri. M. M. Şahin, & A. Z. Ünal içinde, *Sosyal Sermaye; Kuram Uygulama Eleştiri* (s. 47). İstanbul: Değişim Yayınları.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (1992). *An Invitation To Reflexive Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Coleman, J. (2010). Beşeri Sermayenin Yaratımında Sosyal Sermaye. M. M. Şahin, & A. Z. Ünal içinde, *Sosyal Sermaye; Kuram Uygulama Eleştiri* (s. 76-119).
- De Tocqueville, A. (2015). *Amerika'da Demokrasi*. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Ekinci, A. (2010). *Okullarda Sosyal Sermaye*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Erdoğan, E. (2005). *Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği*. cloudfont.net: <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfont.net/58491319> adresinden alındı
- Erselcan, F. (2009). Disiplinlerarası Ortak Bir Çalışma Alanı Olarak Sosyal Sermaye. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 248-256.
- Eşkinat, R. (2015). Sosyal Sermayenin Sürdürülebilir Kalkınmaya Etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 75-90.
- Field, J. (2008). *Sosyal Sermaye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fukuyama, F. (2010). Sosyal Sermaye ve Sivil Toplum. M. M. Şahin, & A. Z. Ünal içinde, *Sosyal Sermaye; Kuram Uygulama Eleştiri* (s. 143-170). İstanbul: Değişim Yayınları.
- Harriss, J., & De Renzi, P. (2010). Sosyal Sermaye Kavramı: Kayıp Halka mı Yoksa Analitik Olarak Kayıp mı? M. M. Şahin, & A. Z. Ünal içinde, *Sosyal Sermaye; Kuram Uygulama Eleştiri* (s. 7-44). İstanbul: Değişim Yayınları.
- Karagül, M., & DüNDAR, S. (2006). Sosyal Sermaye ve Belirleyici Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 61-78.
- Karagül, M., & Masca, M. (2005). Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 37-52.
- Keleş, H. N. (2012). *Sosyal Sermaye*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Kitapçı, İ. (2017). *Sosyal Sermaye Sosyal, Ekonomik ve Bilişsel Bir Perspektif*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Öğüt, A., & Erbil, C. (2009). *Sosyal Sermaye Yönetimi*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Öksüzler, O. (2006). Sosyal Sermaye, Güven ve Belirleyicileri: Bir Panel Analizi. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (Cilt 6)108-129.
- Şan, M. K., & Şimşek, R. (2011). Sosyal Sermayenin Tarihsel-Sosyolojik Arka planı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 89-110.
- Töremen, F., & Ersözülü, A. (2010). *Eğitim Örgütlerinde Sosyal Sermaye ve Yönetimi*. İstanbul: İdeal Kültür ve Yayıncılık.
- Tüylüoğlu, Ş. (2006). Sosyal Sermaye, İktisadi Performans ve Kalkınma: Bir Yazın Taraması. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (12), 14-60.
- Uğuz, H. E. (2010). *Kişisel ve Kurumsal Gelişmeye Farklı Bir Yaklaşım: Sosyal Sermaye*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Ünalın, E. (2019). Dünya Bankası'nın "Kayıp Halka"sı: Sosyal Sermaye. *Politik Ekonomik Kuram*, Cilt 3(1), 54-70.
- Woolcock, M., & Narayan, D. (2010). Sosyal Sermaye: Kalkınma Teorisi, Araştırması ve Politikası İçin Öneriler. M. M. Şahin, & A. Z. Ünal içinde, *Sosyal Sermaye; Kuram Uygulama Eleştiri* (s. 265-306). İstanbul: Değişim Yayınları.